

Resensies/Reviews

Waardevolle studie vir die liefhebbers van kultuurgeskiedenis

Montanha in Zoutpansberg – 'n Portugese handelsending van Inhambane se besoek aan Schoemansdal, 1855-1856.

O.J.O. Ferreira

Medewerkers: C.E.F.Von Reiche & D.P.M Botes

Protea Boekhuis, Pretoria, 2002

Pp. 232.

Illustrasies, Hardeband met stofomslag in kleur

Voorgestelde kleinhandelsprys: R 180,00

ISBN: 1 919825 95 9

Binne die kultuurgeskiedenis en verwante dissiplines het O.J.O. Ferreira die afgelope 20 jaar, 'n reuse bydrae gelewer. Hy is die outeur / redakteur van ongeveer 12 boeke en 'n tagtigal tydskrifartikels. Sy belangstelling in sy Portugese herkoms en die rol wat die Portugese in die algemeen in die ontwikkeling van Suider Afrika gespeel het, is ook alombekend en publikasies wat oor hierdie onderwerp handel het veral die afgelope tien jaar die lig gesien.

Montanha in Zoutpansberg is die nuutste bydrae uit hierdie Historikus se uiters vrugbare pen. Die kern van hierdie publikasie is die reisjoernaal wat Pater Joaquim de Santa Rita Montanha gehou het tydens sy staptog vanaf Inhambane in Mosambiek tot by die Soutpansberg en terug in 1855-1856. Dit is egter Ferreira se omvattende inleiding wat veral 'n interessante blik op die vroeë geskiedenis van hierdie geografiese streek werp.

In sy inleiding van ongeveer 80 bladsye, bespreek Ferreira eerstens die natuurlike omgewing, inheemse bevolking, die stigting en vroeë geskiedenis van die dorp Inhambane in Mosambiek. Interkulturele verhoudings en sosio-ekonomiese omstandighede soos handel, godsdiens en die kwessie van slawerny word ook ondersoek.

In die tweede plek word Zoutpansberg en die roete na die see behandel in min of meer dieselfde volgorde as die afdeling oor Inhambane. Ferreira beskryf die natuurlike omgewing, wat die ligging, die geografie, klimaat en plante en dierelewe van die streek insluit asook die vroeë bewoners wat die Venda, Lemba, Coenraad de Buys en die eerste Voortrekker-groepe behels, bondig, dog volledig. Die Boere se ideaal om 'n weg na die see te vind het gelei tot die stigting van eers Ohrigstad en later 'n dorp aan die voet van die Zoutpansberg. As gevolg van die moeilike roete na Delagoabaai, het die Boere onder leiding van Andries Hendrik Potgieter 'n tweede roete na die Indiese oseaan gesoek. Inhambane was 'n sterk moontlikheid (pp. 42-43).

Die sosio-ekonomiese omstandighede, wat landbou, jag en handel insluit, asook die uiteindelijke ontruiming van die dorp en die stigting van 'n museum aan die voet van die Zoutpansberg wat uiteindelik Schoemansdal genoem is, word in die res van hierdie afdeling bespreek.

Die laaste afdeling in die inleiding word aan Pater Joaquim de Santa Rita Montanha gewy. Montanha is in 1806 in Lissabon gebore. Hoewel min oor sy opleiding en verblyf opgespoor kon word, was hy waarskynlik 'n monnik van die Derde Franciskaanse Orde voordat hy op 30-jarige leeftyd in Mosambiek aangekom het (pp.62-64). Nadat hy hom in 1836 in Inhambane gevestig het, het hy al sy kerklike pligte nagekom, as onderwyser opgetree en het as bestuurder van sy vriend Dos Santos se handelsmaatskappy opgetree. Hy was ook die eienaar van 'n groot aantal slawe en daar kan afgelei word dat hy welvarend was wanneer die grootte van sy huis met die ander huise in die omgewing vergelyk word. Daar word uit Montanha se geskryfte afgelei dat sy verhouding met die inboorlinge goed was (pp.68-70).

In die laaste gedeelte van die inleiding word Montanha se reisjoernaal ontleed en aspekte soos die ontstaan daarvan, die teksversorging en die betekenis op verskillende vlakke word bespreek. Montanha moes na Schoemansdal gaan om die handelsmoontlikhede met die Boere daar te ondersoek. Die reisjoernaal is opsigself nie besonder interessante leesstof nie en daaglikse gebeure bestaan hoofsaaklik uit opstaan, 'n beskrywing van die weer, die landskap, middag-ete, ruilhandel met plaaslike inwoners (gewoonlik 'n stukkie materiaal in ruil vir voedsel) en 'n beskrywing van die ligging van die uitspanplek vir die nag. Montanha se reis heen en weer was dus sonder enige opspraakwekkende insidente, maar sy beskrywings is wel van belang aangesien dit een van die min Portugese bronne is wat tot dusver ontgin is en waarin kultuurhistoriese, etnologiese, linguïstiese en geografiese gegewens verskaf word (p. 82).

Soos gewoonlik het Ferreira gebruik gemaak van voetnote en 'n uitgebreide bronnelys, wat 'n indrukwekkende aantal bronne uit die Lissabonse argief vir oorsese geskiedenis (Arquivo Historico Ultramarino) insluit. 'n Register met plek- en eiename verhoog die bruikbaarheid en navorsingswaarde van dié publikasie.

Protea Boekhuis kan veral gelukkig word met hierdie prag-uitgawe. Benewens die feit dat die boek in hardeband met 'n kleurvolle stofomslag uitgegee is, het die uitgewer gesorg vir 'n interessante bladuitleg met voetnoete aan die buitekante van die bladsye by die inleiding. Die reisjoernaal is telkens op die regterkantste bladsye gedruk met verduidelikende notas op die ooreenstemmende linkerkantste bladsy.

Daar is 33 swart en wit illustrasies in die boek wat wissel van kaarte van die roete van Montanha soos op die skutblaaie verskyn, tot foto's, sketse en sketsplanne en gravures wat op 'n kreatiewe wyse deel van die teks vorm. 'n Uitvoukaart van Montanha se roete kon moontlik die gebruikersvriendelikheid van die publikasie verder verhoog het.

Hierdie publikasie kan aanbeveel word vir liefhebbers van die Kultuurgeskiedenis en is 'n *moet* vir almal wat in die onontginde geskiedenis en romantiek van die suid-ooskus van Afrika en die noord-oostelike deel van Suid-Afrika belangstel – 'n uitstekende Kersgeskenk!

Cecilia Kruger

Bestuurder: Vakkundige dienste,

Voortrekkermonument

Verhoudinge tussen Nederland en Suid-Afrika onder die soeklig

E. van den Bergh, *Het stormt in mijn hart. Nederland-Zuid-Afrika: selectieve bibliografische notitie*

Ambassade van Zuid-Afrika, Den Haag, 2000

68 bladsye

ISBN 90-805894-1-1

Prys op aanvraag beskikbaar